

ELEŞTİREL EĞİTİM SEÇKİSİ

Editörler

Nevzat Samet Baykal

Ayhan Ural

Zeynep Alica

Editörler:

Nevzat Samet BAYKAL

Ayhan URAL

Zeynep ALİCA

ELEŞTİREL EĞİTİM SEÇKİSİ

ISBN 978-605-364-739-3
DOI 10.14527/9786053647393

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2017, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Mayıs 2014, Ankara

2. Baskı: Şubat 2017, Ankara

Yayın-Proje: Ümit Dilaver
Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve
Ticaret Limited Şirketi
Çetinemeç bulvarı 1314.Cadde No:37A-B

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 33365

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

SUNUŞ

Eleştirel eğitim, dünyayı ve yaşamı kavramaya sonrasında da değiştirmeye yönelen muhalif bilginin ve pratiğin üretildiği önemli bir eğitim ekolüdür. Aynı zamanda kendisine yönelik ilginin günden güne arttığı bir alandır da. Alana duyulan bu ilgiye koşut olarak eleştirel eğitim alanında yapılan çalışmalar da giderek artmaktadır. Bu durumun hem olumlu hem olumsuz etkileri olmaktadır.

Alana yönelik ilginin, dolayısıyla bu alanla ilgilenen, bu alanda çalışma yürüten kişilerin sayısının artmasının alanda gerçekleştirilen çalışmaların niceliksel artışına yol açan olumlu etkilerinin olduğunu söyleyebileceğimiz gibi; bu alanda yapılan çalışmaların niceliksel olarak artmasının beraberinde alana dair bilginin, deneyimin ve bu bilgiden, deneyimden türeyen eğitimsel pratiklerin eleştirel ve radikal muhtevasının homojenliğini kaybetmesine yol açan olumsuz etkilerinin de olduğunu söylememiz mümkündür. Dile getirdiğimiz bu süreçte eleştirel eğitim alanına anaakım yaklaşımlar da dahil olmaya başlamış; eleştirel eğitim alanı neoliberal, kapitalist eğitim sistemini konsolide etmeye çalışan yaklaşımlar tarafından domine edilmeye çalışılıp, sistem içerisinde soğurulma çabasına girilmiştir. Bu çabalar halen sürmektedir. Özellikle eleştirel eğitim alanına dair bilgi, kurum ve pratik üretimi noktasında baskın konumda bulunan Kuzey Amerika (ABD ve Kanada) orijinli eleştirel eğitim geleneği bu süreçten payını almaktadır. Bu nedenle Kuzey Amerika eksenli eleştirel eğitim ve eleştirel pedagoji geleneği kendi içerisinde homojen bir yapıya sahip değildir. Eleştirel eğitimi, eleştirel pedagojiyi eğitim ve öğrenme sürecinde etkin öğrenmenin kolaylaştırıcı yollarını sağlayan/sağlayacak bir araç olarak gören, kurgulayan yaklaşımlardan; toplumsal sınıf, sınıf mücadeleleri gibi kavramları çoğunlukla analiz çerçevelerinin dışında tutan kültürelci postmodernist yaklaşımlara ve nihayet eğitimi ve öğrenme süreçlerini sınıf mücadeleleri ekseninde biçimlenen ideoloji, devlet, sınıf ve kültür gibi kavramlar üzerinden analiz eden, anlamlandıran radikal, devrimci, Marksist yaklaşımlara kadar uzanan daha geniş bir skalaya sahiptir. Öte yandan eleştirel eğitim alanını anaakım yaklaşımların domine etme çabaları eleştirel eğitim geleneği içerisinde çatışmalara ve ayrışmalara yol açmaktadır. Anaakım gruplar kapitalizmin, neoliberalizmin muhalif ve devrimci olanı popülerleştirip soğurarak işlevsizleştirme, devrimci ve muhalif içeriğinden soyutlama yöntemini kullanarak eleştirel eğitim alanında hegemonya kurmaya çalışmaktadırlar. Ortaya çıkışı itibarıyla radikal köklere sahip eleştirel eğitim, sistemin anaakım eleştirel eğitimcileri aracılığıyla işletilen bu baskısını ciddi biçimde üzerinde hissetmektedir. Anaakım, kapitalizm

yanlısı, neoliberal yaklaşımların bu alanda etkinliğini arttırmasına paralel olarak eleştirel eğitimin radikal köklerini savunan, bu köklere sahip çıkan eleştirel eğitimciler de eleştirel eğitim alanı içerisinde ayrı bir saf oluşturmakta ve kendilerini daha farklı bir biçimde adlandırmaktadırlar. Şöyle ki, kapitalist sisteme muhalif bu araştırmacılar, eğitimciler kendilerini anaakım eleştirel eğitim ve eleştirel pedagoji çizgisinden ayırmak için “devrimci” ön ekini kullanmaktadırlar. Öte yandan eleştirel eğitim alanında yaşanan bu yarılmının, saflaşmanın giderek merkezden (Kuzey Amerika’dan) çevreye yayılarak genişlediği de bir gerçektir.

Dünya geneline baktığımızda eleştirel eğitim ve eleştirel pedagoji alanlarında çalışma yürütenlerin ağırlıklı olarak Kuzey Amerikalı araştırmacılardan oluştuğunu, bu kesimin araştırmalarının, fikri üretimlerinin ve kuramlarının bu alanlarda baskın konumda bulunduğunu söylememiz mümkündür. Eleştirel pedagoji ve eleştirel eğitim geleneklerinin kurucu babaları sayılabilecek Brezilyalı Freire Güney Amerika kökenli, Marx, Gramsci ve Althusser ise Kıta Avrupası kökenli olmalarına rağmen Kuzey Amerikalı araştırmacıların ve onların tartışmalarının, üretimlerinin eleştirel eğitim ve eleştirel pedagoji alanında baskın konumda olması ise ayrıca tartışılması gereken oldukça ilginç bir durumdur. Bununla beraber dünyanın çeşitli yerlerinde eleştirel eğitim ve eleştirel pedagoji alanına dair ilginin ve bilgi üretiminin artmasıyla bu baskın olma durumunun kırılmaya uğradığı da bir gerçektir. Seriler halinde devam eden Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansları da dünyanın çeşitli yerlerinden gelen araştırmacıları bir araya getirerek dünyanın çeşitli yerlerinde üretilen eleştirel bilginin, deneyimin ve uygulamaların ortak bir platformda paylaşılmasını sağlayarak bu hegemonyayı kırmaya çalışmaktadır. Bu hegemonyayı kırma çabasının yanında eleştirel bilginin, deneyimin ve uygulamaların paylaşımı aracılığıyla yerelin kendi özgünlüklerini de bünyesinde barındıran evrensel bir eleştirel eğitim kuramının, meta anlatının oluşumunun yolu da açılmaktadır. Postmodernist ideolojilerin tam da meta anlatıların öldüğünü iddia ettiği bir dönemde böyle bir gelişim seyri oldukça anlamlıdır.

Eleştirel eğitime Türkiye penceresinden baktığımızda ise daha farklı bir tabloyla karşılaşmakta olduğumuz ise açıktır. Öncelikle eleştirel eğitim ve eleştirel pedagoji Kuzey Amerika’daki kadar köklü değildir. Türkiye ve Türkiyeli araştırmacılar için nispeten daha yeni bir alandır. Öte yandan hatırı sayılır bir kesim tarafından da sahiplenilmektedir ve bu alanda çalışma yürüten, bilgi üreten bu hatırı sayılır kesimin gayretleri sonucunda da gelenekleşme/ekolleşme yolunda hızlı ve emin adımlarla ilerlenilmektedir.

Türkiye’de eleştirel eğitim denince akla radikal yetişkin eğitimi çalışmaları gelmektedir. Her ne kadar bu alanda kendini eleştirel eğitimci olarak tanımlayan, liberal anaakım çizgiyi benimsemiş az sayıda insan bulunsa da, Türkiye’deki eleştirel eğitim çizgisinin radikal, muhalif, sistem karşıtı eleştirel bir içeriğe sahip olduğu aşıkardır. Elbette bu durum postmodern, neoliberal eğilimlerin eleştirel eğitime yönelik olarak evrensel ölçekte yürüttüğü muhalif ve devrimci olanı popülerleştirip soğurarak işlevsizleştirme ve devrimci, muhalif içeriğinden soyutlama stratejisinin Türkiye’ye yönelmeyeceği anlamına da gelmemektedir.

Türkiye’de eleştirel eğitim alanında yürütülen çalışmalar her ne kadar yoğunlukla radikal yetişkin eğitimi ekseninde gerçekleşse de yeni sağ politikalara koşut olarak eğitimde piyasalaşma ve muhafazakarlaşmanın ivme kazanması ve özellikle bu sürecin bir uzantısı olan 4+4+4 kesintili eğitim yasının uygulanmasıyla beraber örgün eğitimin eleştirel eğitim alanının dikkate değer konularından biri olduğunun farkına varılmıştır. Bu durum örgün eğitim alanında yapılan eleştirel çalışmaların sayısal olarak artmasına neden olmuştur. Öte yandan örgün eğitim sistemine dair tartışmalar sadece eğitimdeki piyasalaşma ve muhafazakarlaşma süreçleriyle de sınırlı değildir. Aynı zamanda öğretmenin sınıf, okul ve toplum içindeki rolüne dair bir tartışmadır da. Diğer bir deyişle Gramsci’nin organik aydın kavramını eleştirel eğitim ve eleştirel pedagoji tartışmalarının merkezine çağırın bir tartışmadır. Böylesi bir tartışma aynı zamanda gerçeğin bilgisi ve bu bilgiden türeyen pratiklerin yapılandırılmasının önemine de vurgu yapmaktadır. Bu bakımdan iktidar ve onun ideolojisi tarafından hakim sınıfların çıkarlarını koruyacak biçimde manipüle edilmiş bilginin okul ve toplum içerisinde bireysel ve kolektif rızanın üretiminin bir aracı olarak işlev görmesinin engellenmesi, gerçekliğin bilgisine ulaşılması, gerçekliğin bilgisinin yol göstericiliğinde yaşamı ve dünyayı eşitlikçi, adil ve özgürlükçü bir biçimde dönüştürebilen öznelerin üretilmesi konularında eleştirel eğitim alanında çalışma yapanlara, eleştirel eğitimcilerle önemli görevler düşmektedir.

Elinizde bulunan bu kitap Türkiye’deki eleştirel eğitim tartışmalarına katkı sunma düşüncesiyle birincisi ve ikincisi Atina’da düzenlenen Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı’nın devamı olarak 15-17 Mayıs 2013 tarihleri arasında Ankara’da düzenlenen III. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı’nda sunulan bildirilerin makale haline getirilmesiyle oluşturulmuş bir seçkidir. Bilginin, deneyimlerin ve pratiklerin paylaşılmasının bizi daha güçlü ve daha eleştirel kılacağı gerçeğinden hareketle hazırlanmıştır. Bu nedenle de seçkide Türkiyeli yazarların

yanında yurtdışından konferansa katılım göstermiş yazarların sunmuş oldukları bildirilerin Türkçe çevirileri de yer almaktadır. Sunulan bildirileri makale formatında ve seçki biçiminde yayınlamamızın esas nedeni de Türkiye’de gelenekleşme sürecinin henüz başında olan eleştirel eğitim alanına yukarıda tartıştığımız bağlamlar üzerinden karınca kararınca derli toplu bir katkı sunmak; eğitime eleştirel olarak bakan, kendini eleştirel eğitimci olarak adlandıran araştırmacıların III. Eleştirel Eğitim Konferansı’nda sunmuş oldukları üretimi tarihe kayıt olarak düşmek; aynı zamanda bu alana katkıda bulunanların üretimlerini kolektif bir mecrada birleştirip daha fazla kişiyle buluşturup, tartışma zeminimizi genişletip, zenginleştirerek ürettiğimiz bilgiyi daha eleştirel kılmak; sadece düşünen değil aynı zamanda eyleyen eleştirel eğitimciler olmanın yolunu açmaktır. Umarız böylesi kritik hedefleri ve amaçları önüne hedef olarak koyan Eleştirel Eğitim Konferansları dizisinin III.sünden süzülüp gelen bu çalışmayla eleştirel eğitim alanına ve bu alana ilgi gösteren Türkiyeli okurlara ufak da olsa bir katkı sunabiliriz.

Son olarak bu kitabın yazımında, hazırlanmasında ve basımında emeği geçen herkese özellikle yayıncımıza teşekkür eder, ülkemizde eleştirel eğitimi gibi önemli bir alanda gerçekleştirilen çalışmaların yaygınlaşmasını umut ederiz.

Nevzat Samet BAYKAL, Ayhan URAL, Zeynep ALİCA

Ankara, Mayıs 2014

İkinci Baskıya Ön söz

Kitabımız ilk baskısını Mayıs 2014'te gerçekleştirmiştir. Yani bu satırların yazıldığı an itibariyle aradan yaklaşık olarak iki buçuk yıl geçmiş. Hızla akan yaşamın içerisinde bir anlamda uzun bir süre. Hele de gündemin çok hızlı değiştiği, 2-3 yıl gibi süreler içerisinde ülkenin kaderini doğrudan etkileyen önemli olayların yaşanabildiği ülke koşullarında aradan geçen iki buçuk yıl oldukça uzun bir zaman. Öte yandan zamanın uzunluğu ya da kısalığının görece tanımlamalar olduğunu düşündüğümüzde de bir anlamda kısa bir zaman dilimi. Özellikle de eleştirel eğitime olan ilginin kısıtlı olduğu, özellikle bu alanda bilgi üretenlerin ve bu bilgiye erişme talebinde olanların oldukça kısıtlı bir sayıda kaldığı ülkemiz koşullarında ise Eleştirel Eğitim Seçkisi adını taşıyan bir kitabın ikincisi baskısını yapması açısından kısa bir zaman. Öte yandan aradan geçen iki buçuk yıldan sonra kitabımızın ikinci baskısını yapması ise esasında sandığımızın aksine eleştirel eğitime yönelik ilginin, bu alanda üretilen bilgiye erişimi talep eden kesimin o kadar da kısıtlı olmadığını ve kitabımızın eleştirel alanında önemli bir ihtiyacı karşılayabildiğini de bize göstermekte. Ülkemizde çağ gibi büyüyen eğitim sorunları karşısında bu sorunları gündemine alan eleştirel eğitim yaklaşımlarının dikkate değer bulunarak takip edilmesi ise hepimizi sevindirmekte. O yüzden yayınevinden kitabımızın ikinci baskısı için öneri geldiğinde sevinerek bu talebi olumlu karşıladık. Kitabımızda ilk baskıya göre herhangi bir değişiklik yapmadık. Mizan-pajından içeriğine ve kapak tasarımına kadar belirli bir aşinalık yaratmış kitap tasarımımızı değiştirmedik. Umarız kitabımız daha nice baskılar yapar ve eleştirel eğitim alanına duyulan ilgiyi canlı tutmaya ve bu alana yönelik ilgiyi arttırmaya devam eder; çağ gibi büyüyen eğitim sorunlarımızın çözümü için en azından düşünsel düzeyde ışık olur.

Yazar, yayıncı ve özellikle okura teşekkürler.

Nevzat Samet BAYKAL, Ayhan URAL, Zeynep ALİCA

Ankara, Şubat 2017

İÇİNDEKİLER

Sunuş	iii
Eleştirel Pedagoji: Toplumsal Yeniden Üretim Mekanizması Olarak Eğitim <i>Polina Rysakova</i>	1
Kamu Okullarındaki Piyasalaşma <i>Naciye Aksoy, Ebru Eren Deniz, Birol Algan</i>	9
Eğitimde Merkezî Sınavlara İlişkin Eleştiriler <i>Hasan Hüseyin Aksoy, Mehmet M. Akgündüz, Nacar Demir, Sevil Tunacan, Fatma Türk, Nevruz Uğur</i>	32
Metaforlarla Öğretmenliğin Dönüşümü: “Dün Heybetli Bir Şelaleydik, Bugün ise Kurumaya Yüz Tutmuş Dere” <i>Ahmet Yıldız, Derya Ünlü</i>	56
Marksist Ekoloji: Sistem Karşıtı Siyasal Öğrenme Olanakları <i>Nevzat Samet Baykal</i>	68
İlköğretim Ders Kitaplarında Vatandaşlık, Milliyetçilik ve Militarizm <i>Burak Özçetin</i>	87
Türkiye Basınında Çocukların Suçlulaştırılması: Tinerici ve Kapkaççı Çocuklar <i>Deniz Özçetin</i>	108
Küreselleşme ve Yaşam Boyu Öğrenme <i>H. Eylem Kaya</i>	126
Medyada Ders Kitapları ve Müfredat <i>Pınar Kızılhan</i>	137
Mükemmellik: Pilot Okullardan Deneysel Okullara ve Deneysel Okullardan Pilot Deneysel Okullara <i>Sonia Geladaki, Giota Papadimitriou, Eugenia Spetsiotou-Melliou</i>	152

Öğretmenlik Sertifikası Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleği ile İlgili Algı ve Metaforları <i>Fatma Tezcan, Ahmet Duman</i>	165
Öğretmen Adaylarının Gözünden Fakültelerine Eleştirel Bir Bakış: Çukurova Üniversitesi Örneği <i>Mediha Sarı, Memet Karakuş, Andaç Çuhadar</i>	185
Kapitalist Toplumda “Yatılı” Olmanın Anlamı: Yibo’lar Üzerine Eleştirel Bir Çözümleme <i>Selman Almış</i>	211
Bölgesel Dengesizlik Göstergesi Olarak Ücretli Öğretmenlik <i>Gökçe Güvercin</i>	232
Eğitim Reformunun Anlamları ve Öğretmenlerin Sesi <i>Fulya Sarı</i>	251
Öğretmen Yetiştirme Eğitiminde Felsefe, Eğitim Felsefesi Dersleri ve Anlamı <i>Mehmet Taki Yılmaz</i>	262
İlköğretim Okullarında Adrese Dayalı Kayıt Sistemi ve Eğitimde Fırsat Eşitsizliği <i>Ahmet Eskicumalı, Beytullah Önce</i>	289
İletişim Eğitimi Seminerleri <i>İlker Özdemir</i>	304
Dönüşümsel Bir Kategori Olarak “Kimlik” ve Öğretmen - Öğrenci Etkileşiminde Önemi <i>Lina Render</i>	324
Yabancı Dil Olarak İngilizce Öğretimi (TEFL) ve İkinci Dil Olarak İngilizce Öğretiminde (TESL) Sosyal Adalet Bilinci: Edebiyat Yoluyla Eleştirel Vatandaşlık Becerileri Alıştırmaları Yapmak <i>Mario José Francisco Vergara</i>	337
Kişisel Bilgi ile Toplumsal Bağlam Arasındaki İlişki: Eleştirel Bir Girişim <i>Maria Pournari</i>	343

Toplumsal Değişim İçin Tasarlanan Bir Topluluk Müfredatı (Community Curriculum) Yüksek Eğitimde Öğretilebilir mi? <i>Lori Young</i>	353
Küresel Tüketim Kapitalizmi Çağında Etik Bir Sorun Olarak Bağımlılık ve Eğitimciler <i>S. Yetkin Işık</i>	363
Freire'nin Ezilenlerin Pedagojisi" İdeolojisinin Uygulamaları Elit Tıp Mesleğine Giriş Eşitliğinin Yolunu Nasıl Açabilir? <i>Jason Chan</i>	381

Eleştirel Pedagoji: Toplumsal Yeniden Üretim Mekanizması Olarak Eğitim

Polina Rysakova

Çeviren: Nurcan Korkmaz

Küreselleşme bağlamında eğitimin gelişimi, bilim insanları için oldukça zor olan, birçok soru sormaktadır. Eğitim içerisindeki entegrasyon sürecine eşlik eden liberal piyasa ideolojisinin varsayımlarını takip eden uluslararası örgütlerin ve STK'lerin katılımı, eğitimsel göçün büyümesi, yaygın eğitimsel boşluğun biçimi gibi yeni trendlerin analizi ve ulus devletinin eğitim politikaları, toplumun yaşayan çevresi gibi görünüşte yerleşik olan eğitimin özel nitelikli kavramlarına başvurulmasına yol açar. Yeniden talep gören bu güncel konulardan biri küreselleşen toplumda eğitimin işlevleri sorusudur. Eğitimin toplumsal işlevlerinin kavramsallaştırılması teorik eğitim sosyolojisinin temel meselelerinden biridir. Mevcut durumda, bu konuyla ilgilenenlerin çoğu Neo-Marksist yaklaşımın temsilcileridir: Neo-Marksizm kendini en aktif şekilde ortaya koyan bir modern eğitim sosyolojisi akımıdır. Aynı zamanda, Neo-Marksist akımın liderleri tarafından önerilen eğitimin işlevlerinin yeniden yorumlanması modeli, aynı zamanda, eğitim sosyolojisinin tüm dünyada sıkıntı yaşadığı teorik ve metodolojik sorunları açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu makale eğitimin toplumsal işlevlerinin Neo-Marksist yorumunun analizine adanmıştır.¹

Bugüne kadar, eğitim sosyolojisi kendini oldukça geliştirip biçimlendirmiştir ve hâlihazırda, sosyolojinin oturmuş ve profesyonel olarak kabul edilen alanlarından biri olarak görülmektedir. Eğitim sosyolojisi, birçok müfredatın listesine eğitim konusu olarak dâhil edilmiştir. Hem ulusal hem de uluslararası uzmanlaşmış süreli yayınlar aktif bir şekilde bu alanda çalışmalar yayımlamaktadır. Ulusal, bölgesel ve uluslararası sosyolojik kuruluşların alana-özgü komiteleri bulunmaktadır. Eğitim sosyolojisi komiteleri (çeşitli düzeylerde konferanslardaki ilgili panellerin yanı sıra) giderek daha çok katılımcı üyeye sahip olmaya başlamıştır.²

1 Makale Rusya Federasyonu Başkanlığı Burs Komitesinin Genç Rus Akademisyenler ve Öncü Bilimsel Okullara desteğiyle hazırlanmıştır. Proje No. MK-367.2013.6

2 Sosyolojik kuruluşlarda eğitim sosyolojisi komitelerinin katılımcılarının büyük çoğunluğunun yanı sıra bu alanda hatırı sayılır sayıda araştırma hem Rusya'da hem de yurt dışında gözlemlenmiştir. Örneğin IV. Tüm-Rusya Sosyoloji Kongresi'nde diğer oturumlarda ortalama katılımcı sayısı 20-30 iken 70'den fazla akademisyen Eğitim Sosyolojisi oturumuna katılmıştır. Bknz. Saha L. Sociology of education. // *21st Century Education: A reference handbook*. Ed. by T. Good, Sage, London, 2008.

Dahası, eğitim sosyolojisinin, Rusça ve yabancı ders kitaplarında az ya da çok detayla anlatılan, teorik gelişiminin oldukça açık bir tarihi vardır.³ Bu tarihsel genel bakışlar (overview) genellikle Marx, Engels, Durkheim ve Weber’i alanın “kurucu babaları” olarak ayrı tutmakta ve kabul edilen klasik ve modern teorik ve metodolojik yaklaşımların - yapısal işlevselcilik ve eleştirel/Neo-Marksist yaklaşım, “yeni” eğitim sosyolojisi, yeni kurumsalcılık, eleştirel pedagoji ve postmodernist teoriler- bir özetini sunmaktadırlar. Eğitimin sosyolojik analizine ayrılmış ampirik çok sayıda çalışma vardır ve bu çalışmalar konularına göre değişmektedirler.

Bu arada, eğitim sosyolojisinin modern hâlinin daha derin bir incelemesi, yukarıda bahsedilen sosyolojinin bu özel alanının parlak ve ıslık ıslık resminin aslında gerçeklerle örtüşmediğini kanıtlamaktadır. Geçmiş yıllarda, hem Rus hem de yabancı akademisyenler sürekli olarak, eğitim sosyolojisinin problem alanı bakımından oldukça periferik konulara ayrılmış tamamen ampirik çalışmaların zaman zaman ağır bastığına işaret etmişlerdir. Ayrıca teorik ve metodolojik çerçevenin detaylandırılması, eğitime ilişkin sosyolojik bilginin sınıflandırılması ve genellenmesi, eğitim sosyolojisi ile komşu disiplinleri arasında kesin sınırlar oluşturmaya olduğu kadar eğitime uygun sosyolojik yaklaşımın spesifik özelliklerini anlamaya çalışmak üzerine odaklanan teorik çalışmalarda bir eksiklik gözlemlemişlerdir.

Eğitim sosyolojisinin gelişimine ilişkin belirtilen problemlerin çoğu, çeşitli ülkelerin akademik ve eğitim camiasında bir araştırma ve öğretim disiplini olarak eğitim sosyolojisinin kurumsallaşma sürecinin kendine özgü özelliklerine göre şekillenmektedir.

Eğitimin seçici işlevini ve devletin eğitim stratejisinin eksik yönlerini ortaya çıkaran 1960-1970’lerin eleştirel çalışmaları, siyasi merkez ile profesyonel eğitim camiası arasında karmaşık ve tartışmalı ilişkileri harekete geçirmiştir. Eğitim sosyolojisinin statüsünün marjinalleşmesi, bir öğretim disiplini olarak, çoğunlukla *Sosyoloji* eğitim programının zorunlu dersler listesinin kapsamı dışında bırakılmasıyla daha da kötü bir hâl almıştır, böylelikle eğitim sosyolojisi sadece öğretmen yetiştirme programının içindeki müfredatın bir parçası olarak kalmıştır. Sonuç olarak, alanda çalışan akademisyenlerin çoğunluğu sosyolojik teoriyi sadece yüzeysel olarak bilmeye mahkum edilmiştir, bu durum da kendisini güncel çalışmaların teorik düzeyinde hemen belli etmiştir. Böylelikle, sosyolojik kavramları uygulamak ve sosyolojik terminolojiyi kullanmak tamamen bir formalite olarak kalmıştır. Eğitim sosyolojisi gittikçe, sadece profesyonel etkinliğinde ırk/toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin belirtileriyle karşı karşıya kalan bir öğretmen için pratik değeri olan, uygulamalı bir disiplin olarak konumlanmaktadır. Son olarak,

3 Osipov, A.M. *Sociology of Education: A Sketches of Theory*. Rostov-on-Don, 2006; International Encyclopedia of Sociology of Education. Ed. by L.Saha., Oxford: New York, 1997; The International Handbook on the Sociology of Education. Ed. by Torres C.A., Ari Antikainen, 2003.

kendini kimliklendirmeye, derinlemesine düşünmeye ve konu alanını kurmaya engel olan eğitim sosyolojisi, çok nadiren kendi iç tarihine ve gelişim mantığına sahip bir alan olarak kabul edilmektedir.⁴

Günümüzde, çeşitli ülkelerden akademisyenler eğitim sosyolojisinin gelişiminin yukarıda bahsedilen zorluklarını açıkça kavramaktadırlar.

Bu durumdan bir çıkış yolu, hem eğitim sosyolojisinin bütün harici örgütsel problemlerinin çözümüyle hem de dâhili teorik ve metodolojik sorunlarla mücadele etmekle bulunabilir. Araştırmacılar üniversitelerin sosyoloji bölümlerinde eğitim sosyolojisinin öğretilmesinin sürdürülmesinin ve sosyolojik eğitim araştırmaları için özel merkezlerin kurulmasının gerekli olduğuna inanmaktadırlar.⁵ Eğitim sosyolojisinin genel sosyoloji teorisi ile bağlarını yenilemesi de gerekmektedir.

Günümüzde, (bu alanda dünya lideri olduğunu iddia eden) Anglo-Sakson eğitim sosyolojisinin temsilcileri, eğitim sosyolojisinin gelişimini desteklemek için önemli çabalar sarf etmektedirler. Buradan hareketle, son zamanlarda popülerlik kazanan ve A.Green, G. Rikowski, P. McLaren, A. Giroux ve diğer birçokları gibi Avrupalı (öncelikle İngilizler) ve Kuzey Amerikalı akademisyenleri birleştiren Neo-Markist araştırma eğilimine dikkat çekilmelidir.

G. Rikowsky ve A. Green'in girişimiyle, 2002'de Londra Üniversitesi Eğitim Enstitüsü'nde *Marksizm ve Eğitim: Yenileyici Diyaloglar* isimli özel bir seminer düzenlenmiştir. Seminer çalışmasının temel sonuçları *Marksizm ve Eğitim* başlığı altında bir dizi kitapta yer almıştır.⁶

Kuzey Amerika araştırmaları incelendiğinde, bu alanın sadece günümüz kapitalist toplumunda eleştirel toplumsal ve felsefi eğitim çalışmalarının uygulanmasını kapsamakla kalmayıp aynı zamanda dinamik sosyo-politik ve pedagojik etkinlikleri sürdürmeyi de içine alan eleştirel pedagoji olarak adlandırılan alanda geliştiği görülecektir.

1980-1990'larda, SSCB'nin dağılmasından sonra, pratikte marjinalleşen Marks ve Engels'in tarihsel materyalizmi ve eğitim üzerine tüm Neo-Marksist teorik yorum geleneğine duyulan ilgi, beşerî bilimlerde Avrupalı ve Amerikan sosyoloji çalışmalarının entelektüel ikliminde bir değişim gerçekleştiğini açıkça göstermektedir. Bilim insanları küreselleşmenin Neo-Liberal modelinin koşulları

4 Global Sociology of Education. Ed. by V.A. Ivanova, A.M. Osipov. Moscow, Veliky Novgorod, 2012, p. 34; Shain Farzana, Ozga Jenny. Identity Crisis? Problems and Issues in the Sociology of Education.// British Journal of Sociology of Education, Vol. 22, No. 1, 2001, pp.115-116.

5 Global Sociology of Education. Ed. by V.A. Ivanova, A.M. Osipov. Moscow, Veliky Novgorod, 2012, p. 35.

6 <http://us.macmillan.com/series/MarksismandEducation>

içerisinde eğitimin fonksiyonu üzerine çalışmak için uygun bir araç arayışı içerisindedeyken kendilerini Marksist teoriye yöneltmektedirler. Bu arada sosyologlar, eğitim sosyolojisinin zaten kullanmakta olduğu, teorik ve metodolojik bir çerçeveyi geliştirme konusunu tartışmaktadırlar. Onların çabaları, günümüzde artık klasik hâline gelmiş olan, 1970'lerde Bowles ve Gintis, Althusser ve Bourdieu tarafından önerilen Neo-Marksist kavramların yeniden değerlendirmesiyle birlikte bir zamanlar bu kavramların eleştirisine temel neden teşkil etmiş metodolojik sınırlılıkların da üstesinden gelmeye odaklanmaktadır. Tartışma zorunlu olarak, İngiliz sosyologlar tarafından yapı ve birim arasındaki ve araştırmanın makro ile mikro- düzeyleri arasındaki ilişki olarak ele alınarak teorik sosyolojinin temel problemlerine değinmektedir.

Burada küçük bir açıklama yapmak zorunludur. Eğitim üzerine yapılan teorik spekülasyonların Neo-Marksist geleneğinin şekillenmesi ve gelişimi 1970'lere aittir ve öncelikle, kurulu işlevselci yaklaşımın eleştirisiyle ilişkilendirilmiştir: işlevselciler, ideolojik düzeyde, eğitim yoluyla eşitsizliğin yeniden üretilmesini açıkça haklı göstermişlerdir; bu süreç aynı zamanda, kapitalist toplumun sürekli yeniden üretiminde eğitimin rolünü tespit etme girişimlerinden de etkilenmiştir. Eğitimin Neo-Marksist analizinin temel kavramları, Bowles ve Gintis'in *Kapitalist Amerika'da Okullaşma* ve L. Althusser'in teorik çalışması *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* gibi önemli çalışmalarda yer almıştır. *Karşılıklılık ilkesi (correspondence principle)* olarak adlandırılan kavramı, yani, eğitimin kapitalist toplumun yeniden üretimi işlevini yürütmesine neden olan, ekonomi ve eğitim alanlarındaki toplumsal ilişkiler arasındaki temel karşılıklılık, bu çalışmalar ortaya çıkarmıştır.

Bowles ve Gintis'in çalışması, eğitim sosyolojisinin sonraki gelişimi açısından kilit önemdedir. Kitabın hem ortaya çıkışı hem de başlatmış olduğu *karşılıklılık ilkesinin* eleştirel değerlendirmesi, eğitim sosyolojisi için teorik araştırmanın yönlerini belirlemiştir- bu yönler henüz geçerliliklerini yitirmemişlerdir.

Amerikan Neo-Marksistlerinin eleştirileri, Bowles ve Gintis'in çalışmasının teorik ve metodolojik boyutlarına odaklanmıştır- *altyapı ve üstyapı* arasındaki ilişkilerin sadeleştirilmiş bir anlayışı ve ekonomik determinizm (nedensellik) ilkesine bir giriş. Eğitim, öncelikle ve en başta ekonomik yeniden üretim işlevine odaklanmış ve bu nedenle yapı ve içeriğinde özerklikten yoksun bir sistem olarak görüldüğünden, ağırlıklı olarak toplumdaki ekonomik ilişkilerin ışığında incelenmiştir.

Görelî özerklik tezini destekleyen teorik girişimler sonraki Neo-Marksist neslin-ilk başta da *eleştirel pedagojinin* temsilcilerinin- çalışmalarında yansıtılmıştır. A. Gramsci ve L. Althusser'in çalışmaları bu tür "yapılar" için teorik bir temel sağlamıştır: *son kerteye* kadar işlevleri altyapı tarafından belirlenmeyen üstyapısal